

TESTAMENTY

PORADNIK

Suwałki 2024

Wprowadzenie

Spadkodawca korzystając z przysługującej mu swobody testowania, może postanowić, że jego majątek po śmierci przypadnie innym osobom lub w innym udziale niż przewiduje to ustawowa kolejność dziedziczenia uregulowana w kodeksie cywilnym. Możliwe jest to w sytuacji, gdy spadkodawca sporządzi testament, w którym spadkodawca może ustalić zupełnie inne osoby swoimi spadkobiercami, niezależnie od uprawnień wynikających z dziedziczenia ustawowego.

1. Co to jest testament i co powinien zawierać?

Ustawową kolejność dziedziczenia określoną przepisami kodeksu cywilnego może zmienić testament pozostawiony przez zmarłego. **Testament jest oświadczeniem woli osoby fizycznej, na mocy którego spadkodawca może osobiście rozporządzić swym majątkiem na wypadek swojej śmierci.**

Testament umożliwia przyszlęmu spadkodawcy samodzielne określenie kręgu osób, które będą po nim dziedziczyć, a także dowolne określenie wielkości udziałów, jakie im przypadną. Jest to jedyny sposób na to, aby zgodnie z prawem samemu określić grupę spadkobierców – żaden inny dokument nie będzie ważny.

W testamencie winny znaleźć się przede wszystkim postanowienia dotyczące losów majątku po śmierci osoby, która go napisała, czyli spadkodawcy. Zaliczyć tu możemy informacje o tym: kto dziedziczy spadek, w jakiej kolejności, w jakiej części, czy chcemy pozbawić kogoś zachowku albo wskazanie, że ktoś jest niegodny dziedziczenia. Ponadto w testamencie mogą się znaleźć kwestie dotyczące zapisu, polecenia, zapisu windykacyjnego czy też postanowienia o tym, kto ma być wykonawcą testamentu. Spadkodawca może w każdej chwili odwołać zarówno cały testament, jak i jego poszczególne postanowienia.

2. Kto może sporządzić testament?

Sporządzić, a także odwołać testament może tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Oznacza to, że testament może sporządzić tylko:

- osoba fizyczna;
- osoba pełnoletnia, czyli mająca 18 lat (wyjątkowo kobieta traktowana może być jak pełnoletnia, jeżeli po ukończeniu 16, a przed ukończeniem 18 lat zawarła za zgodą sądu związek małżeński);
- osoba, która nie jest ubezwłasnowolniona (czyli taka osoba, nad którą nikt nie sprawuje opieki z powodu np. choroby psychicznej czy niedorozwoju umysłowego).

Jeśli osoba, która pisze testament, nie spełnia wyżej określonych warunków, to testament będzie nieważny!

Zdolność testowania wymagana jest w chwili sporządzenia (lub gdy ocenia się ważność odwołania – w chwili odwołania) testamentu.

UWAGA!

Testamentu nie można sporządzić ani odwołać przez przedstawiciela.

Testament może dotyczyć tylko jednej osoby, co oznacza, że małżonkowie nie mogą sporządzić wspólnego testamentu. Nawet jak mają wspólny majątek, to każdy z nich musi sporządzić testament osobno.

3. Kiedy testament jest nieważny?

Poza przypadkami omówionymi powyżej (osoba fizyczna, pełnoletnia, nieubezważnowolniona i sporządzająca testament osobno i bez udziału pełnomocnika) na ważność testamentu wpływ mają także wady oświadczenia woli testatora, które uregulowane są w art. 945 k.c. W związku z tym:

Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub chwilowego zaburzenia czynności psychicznych, np. ze względu na użycie narkotyków. Co ważne, nieświadomość musi zachodzić w momencie pisania testamentu. To, że ktoś jest na przykład alkoholikiem, nie znaczy jeszcze, że w momencie pisania testamentu osoba ta była pod wpływem alkoholu.

Przykład:

Karol chorował na schizofrenię, ale rodzina nie występowała o jego ubezważnowolnienie. Po jego śmierci okazało się, że będąc już chorym, sporządził testament, w którym jako spadkobierców wyznaczył znanego polityka z jednej partii, którego nawet nie znał osobiście, ale jedynie z mediów. Z uwagi na to, że Karol działał w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli, testament ten jest nieważny.

UWAGA!

Przekonanie notariusza przesłuchanego w charakterze świadka co do poczytalności spadkodawczyni w chwili sporządzenia testamentu nie jest dla sądu wiążące; zeznania tego świadka (choć jest osobą godną zaufania i postronną) podlegają ogólnym zasadom oceny zeznań świadków (wyrok Sądu Najwyższego z 23.07.1982 r.; III CRN 159/82, OSNC 1983, nr 4, poz. 57).

A. Testament jest nieważny, jeśli został sporządzony pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści.

W grę może wchodzić błędne przekonanie dotyczące przepisów prawa, swojego majątku czy też innych okoliczności. Bez różnicy jest, czy błąd został wywołany przez osobę, która działała celowo, czy niecelowo – ważne jest to, w jaki sposób spadkodawca postrzegał rzeczywistość w momencie pisania testamentu. Nie ma też znaczenia, kto i w jakich okolicznościach błąd spadkodawcy wywołał, czy też błąd powstał spontanicznie po stronie testatora bez udziału osób trzecich, czy wręcz jest wynikiem jego niedbałego postępowania.

Przykład:

Malwina chce rozporządzić swym majątkiem na rzecz swego syna i córki. Niestety, gdy została poinformowana przez córkę, że syn zmarł za granicą na wyprawie w górach, uczyniła jedynym spadkobiercą córkę. Zakładając, że Malwina sporządziła testament wyłącznie na rzecz córki, błędnie sądząc, że syn nie żyje, sytuacja taka może być podstawą do unieważnienia testamentu z powodu błędu spadkodawcy.

B. Testament został sporządzony pod wpływem groźby

Sytuacja taka zachodzi wówczas, gdy miało miejsce zachowanie się groźącego, polegające na stworzeniu stanu zagrożenia w celu skłonienia spadkodawcy do sporządzenia testamentu o określonej treści, w wyniku którego u spadkodawcy powstał stan obawy, mający poważny wpływ na decyzję spadkodawcy. Nie ma różnicy, jakiego rodzaju groźba to była i czy jej spełnienie było prawdopodobne czy nie – ważne, że wywołała u osoby, która pisała testament, uzasadnione obawy, że zostanie spełniona. Nie ma też znaczenia, kto groził, przeciwko komu groźba była skierowana (przeciw spadkodawcy lub osobie trzeciej, np. córce), czego dotyczyła (dóbr osobistych lub majątku) oraz czy była poważna i czy obawa była obiektywnie uzasadniona. Nie musi być to też działanie polegające wyłącznie na takiej groźbie, jaka może kojarzyć nam się z filmów, np. ktoś przystawia sporządzającemu testament pistolet do głowy. Wystarczy groźba słowna, która powoduje, że osoba spisująca testament czuje się zagrożona.

Przykład:

Zygmunt zmusił swego ojca do sporządzenia testamentu, w którym przekazał mu cały majątek. Groził, że jeśli tego nie uczyni, to po śmierci Zygmunta zabije Anię – jedyną i ukochaną jego wnuczkę, będącą córką Haliny, córki Zygmunta. Ten, obawiając się o zdrowie i życie wnuczki, sporządził testament, zapisując groźącemu synowi swój majątek. Ponieważ ojciec działał pod wpływem groźby, taki testament jest nieważny.

UWAGA!

Na nieważność testamentu z powodu braku możliwości podjęcia swobodnej decyzji, groźby i błędu można powołać się w ciągu 3 lat od momentu, w którym osoba mająca interes dowiedziała się o przyczynie nieważności, ale nie później niż po upływie 10 lat od śmierci osoby, która napisała testament.

4. Rodzaje testamentów

Istniejące przepisy prawne umożliwiają sporządzenie testamentu w kilku formach. Generalnie wyróżniamy dwie grupy testamentów – zwykłe i szczególne. Testamenty zwykłe można sporządzić prawie zawsze i wszędzie (wystarczy, że spadkodawca może i ma zamiar go sporządzić). Z kolei testamenty szczególne można sporządzić tylko w nadzwyczajnych i ściśle określonych przez przepisy przypadkach i to tylko w sytuacjach, gdy nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego. Dlatego testamenty szczególne tracą swą moc z upływem 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego.

RODZAJE TESTAMENTÓW	
Zwykłe	Szczególne
Testament własnoręczny (holograficzny)	Testament ustny
Testament notarialny	Testament podróżny
Testament urzędowy (alograficzny)	Testament wojskowy

4.1. Testamenty zwykłe

4.1.1. Testament własnoręczny (holograficzny)

Najczęściej stosowaną formą testamentu jest testament sporządzony własnoręcznie przez spadkodawcę, tzw. testament holograficzny. Jest to najprostsza forma testamentu niewymagająca od osoby go sporządzającej chodzenia do notariusza czy urzędu ani też ponoszenia jakichkolwiek kosztów.

Wystarczy, że:

A. Spiszemy swą wolę w całości pismem własnoręcznym.

Cały testament musi być napisany pismem ręcznym. Testament napisany na komputerze albo na maszynie i ręcznie podpisany będzie nieważny. Tak samo nie będzie ważny testament, jeśli znajdzie się na nim choćby jedno słowo napisane obcą ręką. Nie jest konieczne tytułowanie pisma testamentem, choć bez wątpienia taki nagłówek znacznie ułatwi jego interpretację.

B. Podpiszemy dokument.

Podpis jest najważniejszym elementem testamentu własnoręcznego. Musi on być: własnoręczny i czytelny – najlepiej jest podpisać się wyraźnie pełnym imieniem i nazwiskiem. Testament jest ważny, jeśli podpis jest nieczytelny, pod warunkiem że umożliwi identyfikację testatora. Nie powoduje też nieważności podanie skróconego nazwiska, np. „A. Kowalska”. Można się podpisać jednym członem nazwiska. Brak podpisu powoduje bezwzględną nieważność testamentu.

C. Opatrzemy go datą.

Może być umieszczona w każdym miejscu dokumentu, chociaż najczęściej pojawia się na początku. Najlepiej jednak, żeby uniknąć jakichkolwiek problemów, napisać pełną datę składającą się z dnia, miesiąca i roku (12 grudnia 2023 r.). Jeśli zabraknie daty, testament będzie ważny, pod warunkiem że nie ma wątpiwości co do jego treści i wzajemnego stosunku kilku testamentów sporządzonych przez spadkodawcę.

PRZYDATNE WSKAZÓWKI

- Z testamentu własnoręcznego musi wynikać, że jest to ostatnia wola osoby go sporządzającej. Nie jest konieczne tytułowanie pisma testamentem, choć bez wątpienia taki nagłówek znacznie ułatwi jego interpretację. Najlepiej więc dokument tytułować „Testament”, „Moja ostatnia wola” czy też posłużyć się sformułowaniem typu: „Ja niżej podpisany (imię i nazwisko) oświadczam, że do spadku po mnie powołuję (*tu wskazać konkretne osoby z imienia i nazwiska*)”, czy też „Moją ostatnią wolą jest, by po mojej śmierci...”.
- Testament własnoręczny musi być napisany pełnymi słowami – nie można w nim używać skrótów.
- Rodzaj wybranego przez spadkodawcę języka nie wpływa na ważność testamentu, niezbędne jest jednak to, aby spadkodawca, sporządzając testament w języku obcym, znał ten język.
- Pismo powinno być czytelne, by można było je odczytać bez trudu. Nie ma znaczenia, jakim narzędziem został sporządzony (flamaster, długopis, ołówek

itd.) ani na jakim podłożu (papier, materiał itd.). Nie ma też znaczenia, czy na odwrocie jest coś napisane, czy jest to czysta strona. Bez znaczenia jest też, czy testament został napisany na jednej, czy na wielu kartkach (ważne jest tylko to, by zapis na kartach łączył się ze sobą w jakiś logiczny sposób). Pomiędzy stronami dokumentu musi istnieć więź materialna (np. numeracja stron) i intelektualna (kontynuacja myśli).

- Dopuszczalne są w trakcie pisania testamentu przekreślenia wyrazów czy części lub całych zdań. Uważa się wówczas je za nienapisane. Możliwe jest też przeprowadzanie zmian i uzupełnień dokonanych rozporządzeń. Jednak dla ich skuteczności piszący testament musi ujawnić wolę ich dokonania, opatrując je przynajmniej datą. W przeciwnym razie dopiski i przekreślenia uznane będą za nieważne.
- Najlepiej, gdy data zawiera oznaczenie dnia, miesiąca i roku sporządzenia testamentu. Musi być również napisana własnoręcznie, a umieścić ją można zarówno u góry, przed treścią ostatniej woli, jak i po jej treści. Można podać ją także w sposób opisowy, np. „W moje osiemdziesiąte urodziny”, „W pierwszy dzień Bożego Narodzenia 2023”. Data nieprawdziwa skutkuje w zasadzie na nieważność testamentu. Co prawda brak daty nie powoduje zawsze jego nieważności, ale zamieszczenie jej w testamencie może wskazywać w razie późniejszych wątpliwości co do stanu poczytalności spadkodawcy, a także usunąć wątpliwości co do wzajemnego stosunku testamentów sporządzonych przez tę samą osobę.
- Testament najlepiej trzymać w bezpiecznym miejscu w domu, np. wraz z innymi ważnymi dokumentami, u zaufanej osoby, która ujawni go w przypadku naszej śmierci, lub u notariuszy, którzy od 5 października 2011 roku prowadzą notarialny rejestr testamentów (NORT), gdzie można zarejestrować zarówno testament sporządzony w formie aktu notarialnego, jak i testament własnoręczny.

Przykład testamentu własnoręcznego nr 1

Suwałki, 15 grudnia 2023 r.

TESTAMENT

Ja niżej podpisany, Janusz Zieliński, urodzony w Suwałkach 14 stycznia 1958 roku, będąc w pełni władz umysłowych, powołuję do spadku po mnie: moją córkę Annę Skowrońską w 1/2 części spadku, mojego syna Tomasza Zielińskiego w 1/4 części spadku i mojego wnuka Michała Skowrońskiego w 1/4 części spadku.

*Janusz Zieliński
(własnoręczny podpis)*

Przykład testamentu własnoręcznego nr 2

Sejny, 18 listopada 2023 r.

TESTAMENT

Ja, Karolina Konwalia, na wypadek śmierci cały mój majątek przekazuję w całości mojej córce Justynie Waleckiej.

*Karolina Konwalia
(własnoręczny podpis)*

UWAGA!

Cały testament jak i podpis musi być dla swojej ważności sporządzony własnoręcznie przez testatora!

4.1.2. Testament notarialny

Najbezpieczniejszy rodzaj testamentu sporządzony w formie aktu notarialnego przez notariusza, zgodnie z ustawą z 14 lutego 1991 roku – Prawo o notariacie. Notariusz sprawdza na podstawie dowodu osobistego lub paszportu tożsamość spadkodawcy.

Przed sporządzeniem testamentu notariusz powinien upewnić się, że spadkodawca zna i rozumie treść swego oświadczenia woli, wysłuchuje woli spadkodawcy i zgodnie z nią sporządza akt prawny. Testament po odczytaniu zostaje podpisany w jego obecności (czytelny podpis lub tuszowy odcisk palca). Notariusz potwierdza autentyczność podpisu i prawdziwość testamentu.

Testament notarialny jest dokumentem urzędowym i stanowi dowód tego, co zostało w nim poświadczane. Udział notariusza w sporządzaniu testamentu gwarantuje spadkodawcy wyjaśnienie wątpliwych kwestii oraz minimalizuje prawdopodobieństwo sporządzenia testamentu wadliwego, a tym samym późniejszego jego obalenia. Spadkodawca ma też pewność, że dokument ten w formie aktu notarialnego nie zginie lub nie zostanie zniszczony lub sfałszowany. Jego oryginał jest bowiem przechowywany w kancelarii notarialnej.

Testament notarialny powinien przede wszystkim zawierać:

- oznaczenie dnia, miesiąca i roku sporządzenia, a czasami nawet (na żądanie autora testamentu) godzinę oraz minutę rozpoczęcia i podpisania testamentu, np. Augustów, dnia 12 grudnia 2023 roku;
- miejsce sporządzenia – nieprawidłowe określenie miejsca (lub jego brak) nie powoduje jednak nieważności testamentu;
- sygnaturę repertorium notarialnego, np. Repertorium A nr...;
- dane dotyczące notariusza – jego imię, nazwisko, adres kancelarii notarialnej, a także dane osób, które były obecne przy spisywaniu testamentu;
- treść testamentu ujętą w paragrafy;
- informację o tym, że testament został odczytany, przyjęty i podpisany przy odczytaniu notariusz powinien upewnić się, że osoby obecne rozumieją treść aktu i wiedzą, jakie ma on skutki, a także czy treść testamentu zgadza się z rzeczywistą wolą spadkodawcy;
- podpisy osób obecnych przy sporządzeniu testamentu; brak podpisu powoduje, że testament jest nieważny.

Zalety sporządzenia testamentu notarialnego

- A. Ma charakter dokumentu urzędowego, co oznacza, że w przypadku jakichkolwiek problemów jest przed sądem ważnym dowodem. W przypadku niejasności można także przesłuchać notariusza, który jest dla sądu bardzo wiarygodną, bezstronną osobą, który jako profesjonalista nie powinien zrobić żadnego błędu.

- B. Oddaje w pełni ostatnią wolę spadkodawcy.
- C. Notariusz zadba o to, żeby postanowienia zawarte w testamencie były jasne, przejrzyste, zrozumiałe i nie sprawiały problemów interpretacyjnych po śmierci autora.
- D. Zapobiega wszelkim formom nacisku na spadkodawcę odnośnie wprowadzenia zmian w testamencie ze strony osób powołanych do spadku.
- E. Mogą go sporządzić osoby dotknięte ślepotą, głuchotą lub głuchonieme.
- F. Spadkodawca nie musi się martwić, że jego testament się zagubi, zniszczy, zostanie ukryty czy też przeczyta go osoba, która nie powinna.

Maksymalna stawka taksy notarialnej za sporządzenie aktu notarialnego dokumentującego:

- testament wynosi 50 zł;
- testament zawierający zapis zwykły, polecenie lub pozbawienie uprawnionego prawa do zachowku (wydziedziczenie) – 150 zł;
- testament zawierający zapis windykacyjny – 200 zł;
- odwołanie testamentu – 30 zł.

Powyższe kwoty nie uwzględniają podatku VAT. Dodatkowe koszty testamentu notarialnego obejmują opłatę za wypisy (6 zł plus VAT za każdą stronę).

Notarialny rejestr testamentów

Od 5 października 2011 roku został uruchomiony (z inicjatywy samorządu notarialnego) Notarialny Rejestr Testamentów (NORT), w którym można zarejestrować testament sporządzony w formie aktu notarialnego, jak i testament własnoręczny. Celem tego rejestru jest, z jednej strony, zmniejszenie ryzyka, że testament pozostanie nieznany lub będzie ujawniony z opóźnieniem, a z drugiej strony – ułatwienie ujawnienia tegoż testamentu po śmierci testatora. Notariusz rejestruje testament wyłącznie na wniosek testatora, złożony:

- bezpośrednio w testamencie notarialnym,
- w protokole przyjęcia testamentu własnoręcznego na przechowanie,
- w oddzielnym protokole, jeśli przedmiotem rejestracji jest testament notarialny dotychczas niezarejestrowany lub testament własnoręczny przechowywany już przez notariusza, który ma go zarejestrować.

4.1.3. Testament urzędowy (alograficzny)

Testament urzędowy (alograficzny) jest formą testamentu, który można sporządzić, oświadczając ustnie swą wolę w obecności dwóch świadków wobec:

- wójta (burmistrza, prezydenta miasta),
- starosty,
- marszałka województwa,
- sekretarza powiatu albo gminy lub
- kierownika urzędu stanu cywilnego.

Oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków, po czym powinien on być podpisany przez spadkodawcę, także osobę, wobec której wola spadkodawcy została oświadczona, oraz przez świadków. Jeśli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy zaznaczyć to w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu.

UWAGA!

Testamentu urzędowego nie mogą sporządzić osoby głuche lub nieme.

4.2. Testamenty szczególne

Obok wymienionych form testamentów zwanych zwykłymi, ustawodawca wyróżnia także testamenty szczególne, które sporządzane są w sytuacjach wyjątkowych i nagłych. Wyróżniamy w tym zakresie: testament ustny, podróżny i testament wojskowy.

Cechą charakterystyczną testamentów szczególnych jest to, że tracą one swoją moc (przestają być ważne) w ciągu 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niemożliwość sporządzenia testamentu zwykłego, np. spadkodawca wyzdrowiał, przeżył wypadek, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg terminu ulega zawieszeniu przez czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego.

4.2.1. Testament ustny

Testament ustny może być sporządzany w sytuacji, w której wystąpi jedna z poniższych okoliczności:

- a) istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy, czyli na łożu śmierci. Nie wystarczy tu jednak sam podeszły wiek spadkodawcy ani utrzymujący się przez pewien czas zły stan zdrowia. Ważne, żeby obawa śmierci była rzeczywista i prawdziwa – jeśli spadkodawca przez pewien czas źle się czuje i ma poważne dolegliwości, to wcale nie oznacza, że może niebawem umrzeć. Testament można sporządzić w tej formie, gdy z wiedzy lekarskiej oraz doświadczenia życiowego wynika, że z powodu choroby lub wypadku może nastąpić rychła śmierć.
- b) wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, np. podczas katastrofy żywiołowej.

Oświadczenie spadkodawcy powinno być złożone ustnie w obecności przynajmniej trzech świadków. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona, gdy jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oznajmienia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie. W razie gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu 6 miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem.

Przykład:

Katarzyna wskutek wypadku została przewieziona do szpitala, gdzie podjęto decyzję o przeprowadzeniu w trybie pilnym operacji. Przed przewiezieniem jej na salę operacyjną, Katarzyna, będąc świadoma tego, co się z nią dzieje, poprosiła lekarza i dwie pielęgniarki, by przyjęły od niej oświadczenie ostatniej woli. Oświadczenie nie zostało sporządzone na piśmie. W trakcie operacji pacjentka zmarła. W tej sytuacji, aby testament ustny stanowił podstawę dziedziczenia, świadkowie muszą w ciągu 6 miesięcy złożyć przed sądem zeznania dotyczące jego treści.

Jeśli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudności, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków. Dla zachowania sześciomiesięcznego terminu wystarczy, że przed jego upływem wpłynie do sądu pismo zawiadamiające o pozostawieniu przez spadkodawcę testamentu ustnego. Samo przesłuchanie świadków może nastąpić już po tym terminie. W sytuacji gdy zeznania świadków są niezgodne co do treści całego testamentu lub poszczególnych rozporządzeń, należy przyjąć, że nie zostały one w sposób należyty stwierdzone. Powoduje to wówczas bezskuteczność całego testamentu lub poszczególnego rozporządzenia testamentowego.

4.2.2. Testament podróżny

Testament podróżny można sporządzić tylko w czasie podróży statkiem lub samolotem. Spadkodawca musi oświadczyć swoją wolę przed dowódcą statku lub jego zastępcą w obecności dwóch świadków. Dowódca statku lub jego zastępca spisuje wolę spadkodawcy, podając datę jej spisania, i odczytuje ją spadkodawcy w obecności świadków. Następnie spadkodawca, świadkowie oraz dowódca statku lub jego zastępca podpisują pismo. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać pisma, to należy zamieścić wzmiankę o przyczynach braku podpisu spadkodawcy.

4.2.3. Testament wojskowy

Testament wojskowy może być sporządzony tylko w czasie mobilizacji wojskowej albo w czasie wojny lub przebywania w niewoli. Uprawnionymi do skorzystania z tej możliwości sporządzenia testamentu są:

- żołnierze sił zbrojnych RP pełniący czynną służbę wojskową;
- pracownicy cywilni zatrudnieni w siłach zbrojnych;
- osoby cywilne towarzyszące siłom zbrojnym: duszpasterze, członkowie PCK i innych podobnych organizacji;
- członkowie służb pomocniczych.

Testament wojskowy może być też sporządzony przez osoby cywilne, które znajdują się na terenie będącym pod zarządem organów wojskowych albo statku należącym do Marynarki Wojennej RP lub w samolocie należącym do sił powietrznych.

Testament wojskowy może zostać sporządzony w jednej z trzech następujących form:

- a) spadkodawca oświadcza swoją ostatnią wolę ustnie sędziemu wojskowemu, który spisuje ją w protokole z podaniem miejsca i daty jego sporządzenia, odczytuje protokół spadkodawcy i sporządza o tym wzmiankę; protokół

podpisują spadkodawca i sędzia, a jeżeli spadkodawca nie może się podpisać, sędzia wojskowy powinien zamieścić w protokole uwagę wyjaśniającą powód braku podpisu spadkodawcy;

- b) spadkodawca oświadcza swoją ostatnią wolę ustnie w obecności dwóch świadków jednocześnie obecnych, z których jeden spisuje wolę spadkodawcy, podając miejsce i datę jej spisania, a następnie tak sporządzony testament podpisują spadkodawca i dwaj świadkowie;
- c) jeżeli spadkodawca nie może się podpisać, oświadcza ustnie swoją ostatnią wolę w obecności trzech świadków jednocześnie obecnych, z których jeden spisuje wolę spadkodawcy, podając miejsce i datę jej spisania wraz z wyjaśnieniem powodu braku podpisu spadkodawcy; tak sporządzony testament po odczytaniu go spadkodawcy i dokonaniu o tym wzmianki podpisują wszyscy trzej świadkowie.

Gdyby istniała obawa rychłej śmierci spadkodawcy wskutek odniesionych ran lub choroby albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie powyższych form testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, testament wojskowy może być sporządzony również w formie ustnej, gdzie spadkodawca oświadcza swoją ostatnią wolę wobec dwóch świadków, choćby niejednocześnie obecnych.

5. Wymogi dotyczące świadków będących przy sporządzaniu testamentu

Nie każdy może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu urzędowego oraz testamentów szczególnych (ustnego, podróznego i wojskowego).

Świadcami nie mogą być osoby:

- niemające pełnej zdolności do czynności prawnych,
- niewidome, głuche lub nieme,
- które nie mogą (nie umieją) czytać lub pisać,
- które nie władają mówionym językiem, w którym spadkodawca sporządza testament,
- skazane prawomocnym wyrokiem przez sąd za składanie fałszywych zeznań,
- dla których w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść, małżonkowie tych osób, ich krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nimi w stosunku przysposobienia (adopcji). Jeżeli świadkiem będzie taka osoba, to w takim przypadku cały testament nie jest uważany za nieważny, a jedynie postanowienia, które odnoszą się do takiej osoby. Gdyby jednak w treści testamentu lub z okoliczności wynikało, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest wówczas cały testament.

6. Odwołanie testamentu

Spadkodawca może w każdej chwili odwołać cały testament lub jego poszczególne rozporządzenia. Odwołanie każdego testamentu może nastąpić poprzez:

- jego zniszczenie (np. podarcie, spalanie),
- pozbawienie spisanego oświadczenia cech testamentu, od których zależy jego ważność (np. wymazanie podpisu),

- dokonanie w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień,
- sporządzenie nowego testamentu.

Należy pamiętać, że możliwość odwołania testamentu dotyczy każdej jego formy. Przykładowo, prawidłowo sporządzonym testamentem odręcznym można zniweczyć wcześniej sporządzony testament u notariusza. Sporządzając nowy testament, spadkodawca powinien pamiętać o dacie, która będzie miała decydujące znaczenie. Gdyby w nowym testamencie spadkodawca nie odwołał wcześniejszego, ulegają odwołaniu tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego. W przypadku istnienia kilku testamentów o różnej treści, konieczne jest ustalenie kolejności ich sporządzenia. Oczywiście nowy testament będzie ważny tylko wówczas, gdy nie będzie miał wad oświadczenia woli i wad formalnych, np. spadkodawca musi posiadać pełną zdolność do czynności prawnych, gdy ma rzeczywistą wolę jego odwołania.

7. Powołanie do spadku

Spadkodawca, który sporządza testament, może przekazać spadkobiercom cały swój majątek lub tylko jego część. Może też powołać do dziedziczenia jedną lub kilka osób. Mogą nimi być osoby fizyczne, prawne (np. fundacja, stowarzyszenie, spółka z o.o., kościelna, osoba prawna) czy też jednostka organizacyjna (spółka jawna, spółka komandytowa). Możliwe jest także ustanowienie w testamencie fundacji, jednak musi być ona wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu.

Jeżeli spadkodawca powołał do spadku lub do oznaczonej części spadku kilku spadkobierców, nie określając ich udziałów spadkowych (np. żona Dorota 1/2, syn Karol 1/4, córka Katarzyna 1/4), dziedziczą oni w częściach równych.

Testator winien, powołując w testamencie spadkobiercę lub spadkobierców, uczynić to w sposób, który umożliwi ich identyfikację. Zastrzeżenie warunku lub terminu, uczynione przy powołaniu spadkobiercy testamentowego, uważane jest za nieistniejące. Oznacza to, że spadkobierca zostaje powołany bezwarunkowo lub bezterminowo. Gdyby jednak z treści testamentu i z okoliczności wynikało, że bez takiego zastrzeżenia spadkobierca nie zostałby powołany, powołanie spadkobiercy jest nieważne. Zasad tych nie stosuje się, jeżeli ziszczenie się lub nieziszczenie warunku albo nadejście terminu nastąpiło przed otwarciem spadku. Można powołać spadkobiercę testamentowego na wypadek, gdyby inna osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą (tzw. podstawienie).

UWAGA!

W sytuacji, gdy przedmioty wskazane w testamencie nie wyczerpują całego spadku (np. spadkodawca był właścicielem trzech nieruchomości, a w testamencie zapisał tylko dwie z trzech konkretnej osobie), do dziedziczenia powołani są spadkobiercy ustawowi, a przeznaczone dla poszczególnych osób przedmioty majątkowe stanowią przedmiot zapisu.

8. Wykonawca testamentu

W testamencie można wskazać konkretną osobę jako jego wykonawcę. Wskazanie winno jednoznacznie umożliwiać identyfikację osoby, która ma być tym wykonawcą. W związku z tym określenia typu „ukochany syn”, „ulubione dziecko” w sytuacji, gdy spadkodawca miał kilkoro dzieci, będą budzić wątpliwości. Dlatego, wskazując taką osobę, najlepiej podać jej imię i nazwisko.

Zadaniem wykonawcy jest podjęcie stosownych działań mających na celu wypełnienia woli spadkodawcy zgodnie z treścią testamentu. W tym zakresie wykonawca działa w imieniu własnym, ale na rzecz i w imieniu innych podmiotów. Osoba, która została w testamencie wskazana jako wykonawca testamentu, może uwolnić się od tej funkcji, składając stosowne oświadczenie przed sądem. Przyjmuje się, że można zrezygnować z funkcji wykonawcy testamentu do momentu jej podjęcia. Oznacza to, że osoba, która zostanie powołana na wykonawcę testamentu i zacznie tę funkcję wypełniać, nie może już złożyć rezygnacji. Jedynie z bardzo ważnych powodów sąd może zwolnić taką osobę z wypełniania dalszych obowiązków (np. ciężka choroba).

Jeżeli spadkodawca nie powoła wykonawcy testamentu, obowiązkiem wykonania jego rozporządzeń obciążać będzie spadkobierców. Zasadniczo spadkodawca może powołać tylko jedną osobę jako wykonawcę testamentu. Możliwe jest jednak, by w testamencie spadkodawca postanowił, że w sytuacji, gdy pierwszy powołany jako wykonawca testamentu nie będzie mógł lub też nie będzie chciał przyjąć obowiązku wykonawcy, wykonawcą testamentu będzie inna wskazana przez spadkodawcę osoba.

Do obowiązków wykonawcy testamentu należy zasadniczo zarządzanie majątkiem spadkowym, splata długów spadkowych, wykonanie zapisów i poleceń, a następnie przekazanie majątku osobom powołanym do spadku zgodnie z wolą spadkodawcy i przepisami. W sprawach wynikających z zarządu spadkiem wykonawca testamentu może pozywać i być pozywany. Może także pozywać w sprawach o prawa należące do spadku i być pozywany w sprawach o długi spadkowe.

Wykonawca testamentu może złożyć w sądzie wniosek o spis inwentarza, czyli spis całego majątku, który wchodzi do spadku. W razie wątpliwości, czy cały majątek spadkowy został spisany, wykonawca testamentu może złożyć do sądu wniosek o ujawnienie wszystkich przedmiotów, które wchodzi do spadku. Po złożeniu takiego wniosku sąd może wezwać spadkobierców do złożenia oświadczeń, że nie ukryli żadnych przedmiotów wchodzących do spadku. Takie czynności mają na celu powstrzymanie spadkobierców od ukrywania tego, co wchodzi do spadku.

Za zarządzanie majątkiem spadkowym wykonawcy należy się (co do zasady) stosowne wynagrodzenie. Obciąża ono schedę spadkową jako dług spadkowy. Z chwilą spełnienia nałożonych na niego obowiązków, wykonawca testamentu jest zwolniony z tej funkcji. Z mocy prawa funkcja wykonawcy wygasa na skutek jego śmierci lub utraty przez wykonawcę pełnej zdolności do czynności prawnych. Zwolnienie może nastąpić także w sytuacji, gdy osoba zainteresowana wystąpi do sądu, wnosząc o zwolnienie wykonawcy z ważnych powodów, np. narażenie majątku spadkowego na szkodę przez niewłaściwe pełnienie obowiązków wykonawcy testamentu. Do grona osób zainteresowanych przepisy kodeksu cywilnego zaliczają: spadkobierców,

zapisobierców, wierzycieli spadkowych i osoby mogące odnieść korzyść z wykonania polecenia, jak również wykonawca testamentu.

TESTAMENT

- ✓ Testament jest jednostronną wolą spadkodawcy, w której wyraża on swoją wolę poprzez powołanie do całości spadku lub poszczególnych składników spadku konkretne osoby.
- ✓ Może on zostać sporządzony w formie aktu notarialnego lub odręcznie.
- ✓ Sporządzenie testamentu nie zdejmuje ze spadkobiercy obowiązku przeprowadzenia postępowania spadkowego w wyniku, którego dopiero spadek stanie się potwierdzoną jego własnością, a postępowanie takie musi toczyć się w obecności osób powołanych do spadku z ustawy: dzieci i małżonka (w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim w chwili śmierci), a w przypadku braku dzieci małżonka i rodziców lub rodziców i rodzeństwa, a także kiedy osoby powołane do spadku z ustawy nie dożyły otwarcia spadku ich zstępnych.
- ✓ Rozporządzenia majątkiem zawarte w testamencie dochodzą do skutku z chwilą śmierci spadkodawcy, czyli zaczynają wchodzić w życie dopiero w momencie śmierci osoby, która sporządziła testament. Oznacza to, że do momentu śmierci osoba sporządzająca testament (testator) może zmienić dowolnie testament: odwołać lub zmienić.
- ✓ Spadkobiercy muszą przeprowadzić postępowanie spadkowe w sądzie lub przed notariuszem.
- ✓ W przypadku pominięcia w testamencie części spadkobierców, przysługuje im roszczenie o zachówek, który stanowi ułamek wartości udziału spadkowego, który przypadłby uprawnionemu do zachowku, gdyby spadkodawca w testamencie nie zapisał majątku komuś innemu.
- ✓ Zachówek przysługuje tylko najbliższej rodzinie spadkodawcy (zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy), którzy dziedziczyliby zgodnie z ustawą, gdyby nie testament.
- ✓ Wysokość zachowku wynosi $\frac{1}{2}$ wartości udziału spadkowego, który przypadłby danej osobie, gdyby dziedziczyła zgodnie z ustawą oraz $\frac{2}{3}$ wartości udziału spadkowego, jeżeli uprawniony do zachowku jest małoletni albo trwale niezdolny do pracy.
- ✓ Przedawnienie roszczenia o zachówek wynosi 5 lat od chwili otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy.
- ✓ Przy obliczaniu zachowku uwzględnia się darowizny uczynione przez spadkodawcę (oprócz drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku).
- ✓ Najbliższa rodzina (tzw. grupa zerowa - małżonek, zstępni, wstępni, pasierbowie, rodzeństwo, ojczym, macocha) jest zwolniona od zapłaty podatku od spadków, pod warunkiem złożenia w ciągu 6 miesięcy odpowiedniego formularza do Urzędu Skarbowego.

Poradnik wydany przez Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT

ul. Noniewicza 91, 16 – 400 Suwałki, tel./fax 87 565 02 58

e-mail: pryzmat@pryzmat.org.pl www.pryzmat.org.pl

Zadanie z zakresu administracji rządowej, finansowane ze środków budżetu państwa przekazanych przez Miasto Suwałki.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

